

پژوهشهای حقوقی

فصلنامه علمی - ترویجی

شماره ۳۹

هزار و سیصد و نود و هشت - پاییز

- ۷ ● رویکرد محاکم بین‌المللی کیفری در برخورد با ازدواج اجباری به‌عنوان خشونت جنسی
دکتر احمدرضا توحیدی - آزاده داداشی
- ۴۱ ● مذاکره مجدد؛ انعکاس نیاز به استمرار تعادل مالی - اقتصادی در قراردادهای سرمایه‌گذاری صنعت نفت و گاز
دکتر محمد نامدار زنگنه - دکتر سید حسین طباطبایی
- ۶۷ ● مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی ناشی از انتقال بیماری‌های مسری با تأکید بر حقوق انگلیس
دکتر علیرضا رجب‌زاده - بهاره شفیعی
- ۸۷ ● بررسی تطبیقی مالکیت کشتی رهاشده و قواعد حاکم بر آن
سید عباس متولی - دکتر محمود قیوم‌زاده - دکتر سید مرتضی نعیمی
- ۱۱۷ ● موجبات و موارد توسل به پاسخ‌های غیرکیفری به‌جای پاسخ‌های کیفری در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
دکتر رامین علیزاده - دکتر محمدعلی جاهد
- ۱۴۱ ● شیوه‌های پیشگیری و جبران خسارت در نقض حقوق مالکیت فکری
سکینه دهقان
- ۱۶۹ ● بررسی تطبیقی نحوه مشارکت خارجیان در شرکت‌های تجاری مناطق آزاد
الهام مقراضی‌اصل
- ۱۹۷ ● ماهیت جرم محال در حقوق ایران با نگاهی به حقوق انگلیس
دکتر ابوالحسن شاکری - دکتر محمود درویش‌ترابی
- ۲۱۷ ● مکانیسم‌های حل‌وفصل اختلافات در اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا؛ مدلی برای اکو
محمدرضا نریمانی زمان‌آبادی
- ۲۴۳ ● کوی‌بان به‌عنوان دادستان در نظام حقوقی زرتشتی
عزیز نوکنده
- ۲۷۱ ● پیشگیری از بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری در ایران: مورد پژوهشی شهر بروجرد
دکتر جواد ریاحی - دکتر اسماعیل شریفی - آذین روحانی
- ۳۰۳ ● «اصطلاحات تجاری بین‌المللی» معادلی نادرست برای INCOTERMS
سید عزیز معصومی
- ۳۱۵ ● شناسایی و پیشگیری از فرصت‌های وقوع جرم سازمان‌یافته در بازار بین‌المللی عتیقه‌جات
نگارنده: دکتر سیمون مکزی - ترجمه: بهاره قانون

مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی ناشی از انتقال بیماری‌های مسری با تأکید بر حقوق انگلیس

دکتر علیرضا رجب‌زاده* - بهاره شفیعی**

چکیده:

امروزه گسترش بیماری‌های مسری خطرناک نظیر ابولا، ایدز، انواع هپاتیت و ... جامعه بشری را با چالش‌های بزرگی مواجه ساخته و مسائلی را در باب مسئولیت مدنی ایجاد کرده است. مسئولیت مدنی یکی از مباحث مهم حقوق خصوصی است که به‌عنوان ضمانت اجرای حقوق فردی محسوب می‌شود. لذا با بررسی مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی دخیل در انتقال بیماری مسری خطرناک و میزان مسئولیت هر یک از آنها، می‌توان از پایمال شدن حقوق قربانیان این بیماری‌های مسری خطرناک جلوگیری نمود؛ برای مثال اگر آرایشگری در اثر بی‌مبالاتی موجب انتقال بیماری به فرد سالمی شود از موجبات مسئولیت وی است. همچنین اگر مادری در انجام واکسن‌های قبل از بارداری و انجام آزمایش‌های لازمه خودداری ورزد و موجب انتقال بیماری به کودک خود شود از موجبات مسئولیت اوست. از طرفی مسئولیت ناشی از انتقال بیماری مسری فقط مخصوص بیماران مطلع نسبت به بیماری خود نبوده و بیماران ناآگاه را نیز دربرمی‌گیرد و مسئولیت بیماران ناآگاه را می‌توان با مبانی اتلاف و تسبیب اثبات نمود.

کلیدواژه‌ها:

مسئولیت مدنی، شبه‌جرم، بیماری مسری، حقوق انگلیس، ایدز، اتلاف، تسبیب.

* عضو هیئت علمی دانشگاه غیرانتفاعی رجا قزوین و وکیل پایه یک دادگستری، قزوین، ایران

Email: alirezarajabzade@gmail.com

** دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران، نویسنده مسئول

Email: Shafiei_bahar@yahoo.com

مقدمه

مسئولیت مدنی یکی از رشته‌های بسیار مهم و اصلی حقوق مدنی می‌باشد که در این رابطه دعاوی مسئولیت مدنی روزبه‌روز افزایش یافته است. ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مقرر می‌دارد: «هرکس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگری که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده، لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد.» بر اساس این ماده دعاوی مسئولیت مدنی حصری نمی‌باشند بلکه با تحقق ارکان مسئولیت مدنی که عبارت هستند از وجود ضرر، فعل زیان‌بار، رابطه سببیت میان ضرر و فعل زیان‌بار صورت وجود پیدا می‌کنند. امروزه گسترش بیماری‌های مسری سلامت شخص و جامعه را به خطر می‌اندازد زیرا بیماری‌های مسری خطرناک قابلیت سرایت به اشخاص دیگر را دارند. باید گفت افراد و گروه‌های مختلفی با شرح وظایف و مسئولیت‌های گوناگون ممکن است ناقل یک بیماری مسری خطرناک باشند و به عبارتی اشخاص انتقال‌دهنده بیماری مسری خطرناک دارای طیف وسیعی می‌باشند. لذا به نظر نگارنده اشخاص انتقال‌دهنده بیماری‌های مسری خطرناک هم شامل اشخاص حقیقی (مانند آشپز، آرایشگر، مادر، شریک جنسی و ...) و هم اشخاص حقوقی می‌باشند که در رابطه با مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی ناشی از انتقال بیماری مسری خطرناک با اشخاص حقیقی نیز در رابطه هستیم. برای مثال در حیطه مسئولیت مدنی بیمارستان با مسئولیت مدنی پزشک و پرستار ... در ارتباط هستیم. لذا در این مقاله صرفاً به مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی مستقل از اشخاص حقوقی پرداخته می‌شود. باید گفت چرخه مسئولیت مدنی از جانب عامل زیان شروع می‌شود، بدین معنا که عامل زیان است که با اقدامش سبب می‌شود زبانی به دیگران وارد گردد و نظم طبیعی امور برهم بخورد. لذا درخصوص مسئولیت مدنی عوامل انسانی ناشی از انتقال بیماری مسری در حقوق کشور انگلستان باید گفت که انتقال‌دهنده هم می‌تواند شخص حقیقی باشد مانند پزشک، آرایشگر، آشپز و ... هم شخص حقوقی مانند بیمارستان، سازمان انتقال خون و ... ، برای مثال در ۵ اکتبر سال ۲۰۰۳ شخصی به نام John Spratt به همراه دخترش در یک رستوران چینی در پنسیلوانیا به نام Chi-chi's یک بشقاب جوجه میل می‌کنند. در هفته بعد پس از اینکه علائم بیماری جلوه‌گر شدند، Spratt احساس نمود که بیماری آنفولانزا دارد و دیگر نمی‌توانست هیچ غذا و آبی را در بدنش حفظ نماید.

پزشک، او را به دلیل کم شدن آب بدن به بیمارستان فرستاد ولیکن کبد وی به صورت غیرمنتظره‌ای از بین رفت و پس از پیوند کبد و تحمل جراحی‌های طولانی نیز Spratt هرگز بهبود نیافت. در نوامبر سال ۲۰۰۳ این رستوران چینی به دلیل بروز و شیوع هپاتیت تعطیل گشت. ابتدا مأموران اعتقاد داشتند که علت شیوع هپاتیت به دلیل تقصیر یکی از کارکنان در شست‌وشوی دستانش قبل از تماس و لمس نمودن غذا بوده است.^۱ Spratt در ۱۴ نوامبر سال ۲۰۰۳ فوت نمود، وی یکی از سه قربانی فوت‌شده پس از ارتباط با آن رستوران بود.

وزارت بهداشت، کلینیک‌هایی را جهت غربال تمام کسانی که از غذای آن رستوران استفاده نموده بودند، ایجاد نمود و در مارس سال ۲۰۰۴ حدود ۶۶۰ نفر از آنها مورد آزمایش قرار گرفتند و به هپاتیت مبتلا بودند و به کسانی که آزمایش آنها مثبت نبود نیز واکسن تزریق گردید؛ دارویی که آنها را از سرایت بیماری محافظت می‌نمود. پس از بررسی‌های طولانی پزشکان متوجه شدند که این رستوران چینی از پیاز وارداتی استفاده می‌کرده است، پیازهای آلوده‌ای که رستوران چینی آنها را از مکزیک خریده بود و از آنها در غذا استفاده می‌کرده است. می‌توان گفت این رستوران چینی تنها رشته زنجیر حمل محموله‌های پیازهای آلوده بود. در ۲۲ نوامبر سال ۲۰۰۳ مطبوعات اعلام نمودند که این پیازها احتمالاً در قالبی سوراخ در یک مزرعه کشاورزی که آلوده بوده ایجاد شده و یا به وسیله یک گاری آلوده حمل شده است.^۲

همچنین مورد واقعی دیگری که می‌توان به آن اشاره نمود، شخصی به نام John است که وی در یک رستوران مشغول به کار است و اغلب پس از استفاده از سرویس بهداشتی در شست‌وشوی دستانش دقت نمی‌کرده. John در رستوران با غذاهایی در تماس است که به طور کامل نپخته هستند.^۳ فردی به رستوران مراجعه می‌کند و سالادی را سفارش می‌دهد که اتفاقاً سالاد توسط John آماده می‌شود و متأسفانه این فرد نیز به هپاتیت مبتلا می‌گردد.^۴ آنچه که هپاتیت A را از سایرین مجزاً می‌کند این است که اغلب مردم نمی‌دانند و متوجه نمی‌شوند که مبتلا گردیده‌اند و در این مصداق نیز جلوه‌ای درخصوص ابتلای John، به عنوان کارگر رستوران، به بیماری هپاتیت دیده نمی‌شد و به این نکته نیز باید اشاره نمود که هپاتیت

1. Aileen Gallagher, *Hepatitis* (New York: Rosen, 2005), 6.

2. Ibid, 9.

۳. غذای پخته معمولاً و بروس را می‌کشد.

4. Ibid, 10.

A تاحدودی به آنفولانزا شباهت دارد. در قانون بهداشت عمومی کنترل بیماری‌ها^۵ برخی از بیماری‌های نام برده شده مسری می‌باشند و باید سریعاً اطلاع داده شوند. این بیماری‌ها از قبیل وبا، آبله، تیفوس و تب زرد می‌باشند. شورای پزشکی عمومی انگلستان اظهار می‌دارد که انشای این بیماری‌ها در جهت منافع عمومی ضروری است.^۶

۱- مفهوم لغوی (واژه‌شناسی) و اصطلاحی مسئولیت (اصطلاح‌شناسی)

جهت تشخیص هر موضوعی و پی بردن به هویت و حقیقت آن امر، به تعریف آن می‌پردازند. مسئولیت به فتح میم و ضم همزه و کسر لام^۷، واژه‌ای عربی است^۸ که از ریشه «سائل» یسائل^۹ مصدری جعلی از مسؤل، ضمانت، تعهد و مؤاخذه می‌باشد^{۱۰} که معادل چیزی خواهش شده^{۱۱}، مؤاخذه و بازخواست^{۱۲} و موظف بودن به انجام امری^{۱۳} می‌باشد. به عبارتی می‌توان گفت در معنای آنچه انسان عهده‌دار آن باشد و پذیرای عواقب و پیامدهای آن نیز خواهد بود، است.^{۱۴} در یک معنای مختصر مسئولیت را به پاسخگویی، تخلف از تعهد و تعهد به جبران تعریف نموده‌اند.^{۱۵} یکی از شیوه‌های مطلوب برای بیان و تبیین یک مفهوم یا اصطلاح، ارائه تعریف برای آن است، لکن در زیر برای تبیین اصطلاح مسئولیت به تعریف آن پرداخته می‌شود. در اصطلاح مسئولیت هنگامی به وجود می‌آید که کسی درمقابل دیگری تعهد قهری یا اختیاری داشته باشد، خواه این تعهد مالی باشد یا غیرمالی^{۱۶} و خواه از تقصیر او

5. Public Health, Control of Disease Act 1984.

۶. محمد مهدی مقدادی، «تأملی بر مسئولیت مدنی پزشک». مجله علوم انسانی و اجتماعی شمال ۱ (۱۳۸۴)، ۱۱۹.
۷. صادق مددی، مسئولیت مدنی تولیدکنندگان و فروشندگان کالا (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۸)، ۳.
۸. علیرضا باریک‌لو، مسئولیت مدنی (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۲)، ۲۲.
۹. علیرضا یزدانیان، قواعد عمومی مسئولیت مدنی (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۶)، ۳۸.
۱۰. بختیار عباسلو، مسئولیت مدنی با نگرش تطبیقی (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۰)، ۱۹.
۱۱. محمد معین، فرهنگ معین (تهران: انتشارات زرین، ۱۳۸۶)، ۱۴۶۶.
۱۲. سیاوش شجاع‌پوریان، مسئولیت قراردادی پزشک در برابر بیمار (تهران: انتشارات فردوسی، ۱۳۸۹)، ۲۷.
۱۳. یزدانیان، پیشین، ۳۸.
۱۴. حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید (تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۴)، ۱۰۸۸.
۱۵. علی جعفرزاده، دوره حقوق مدنی الزامات بدون قرارداد و ضمان قهری (تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۰)، ۱۳.
۱۶. عبدالمجید امیری قائم‌مقامی، حقوق تعهدات (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۵)، ۱۵۷.
۱۶. سارا جوانمرد، «مسئولیت مدنی ناشی از جراحی‌های زیبایی» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد واحد تهران شمال، ۱۳۹۰)، ۱۱.

یا اعمال حق مشروع شخصی یا در برخی مواقع از عمل دیگری ناشی شده باشد.^{۱۷} پس به عبارتی مسئولیت حالتی است که در آن انسان از عمل خود مؤاخذه می‌شود که آن عمل یک اختلال در قاعده است که باتوجه به نوع قاعده مسئولیت نیز به انواع مختلفی تقسیم می‌شود.^{۱۸} مسئولیت مدنی عبارت است از وظیفه حقوقی که شخص در برابر دیگری به انجام یا ترک عملی دارد، اعم از اینکه منشأ آن عمل حقوقی یا مادی باشد و یا مستقلاً منشأ مسئولیت قانونی باشد.^{۱۹}

در انگلستان نیز واژه‌های "Liability, Responsibility" معادل کلمه فارسی مسئولیت می‌باشند.^{۲۰} عبارت مسئولیت مدنی معادل Civil Liability می‌باشد ولیکن در ادبیات حقوقی انگلستان و نظام حقوقی کامن‌لا بیشتر اصطلاح یا عبارت Civil Wrong رایج است.^{۲۱} واژه Wrong در لغت به معنای خطا آمده است. باید گفت واژه Wrongs در ادبیات حقوقی انگلستان به دو گروه تقسیم می‌شود: اول) خطا و تقصیر اخلاقی^{۲۲} که ضمانت‌اجرای آن شرمندگی است؛ دوم) خطا و تقصیر حقوقی^{۲۳}، به عبارت دیگر اقدامات و رفتاری را دربرمی‌گیرد که مغایر با موازین حقوقی در یک کشور باشند.^{۲۴}

شایان ذکر است که در حقوق انگلستان به‌طور معمول اصطلاح حقوق مسئولیت مدنی به کار نمی‌رود و از مسئولیت قراردادی در بحث قراردادها و از مسئولیت قهری در کتب مسئولیت به‌عنوان "Torts"^{۲۵} سخن می‌گویند.^{۲۶} به عبارت دیگر می‌توان گفت مسئولیت مدنی

۱۷. عباس خواجه‌پیری، حقوق مدنی ۴، موجبات مسئولیت مدنی و آثار آن (تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۸۰)، ۱.

۱۸. محمود عباسی، مجموعه مقالات حقوق پزشکی (تهران: انتشارات حقوقی، ۱۳۷۷)، ۲۲.

۱۹. اسدالله لطفی، سلسله‌مباحث فقهی، حقوقی مسئولیت مدنی (تهران: انتشارات جاودانه، ۱۳۹۳)، ۴.

۲۰. بهمن آقائی، فرهنگ حقوقی بهمن (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۷)، ۹۶۵-۷۹۳.

۲۱. پرویز نوین، حقوق مدنی ۴، مسئولیت مدنی تطبیقی (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۲)، ۳۰۷.

۲۲. مانند نفرت و حسادت.

23. Legal Wrong's.

۲۴. مانند حمله، توهین، تهدید، اذیت و آزار، بدنام کردن و غیره. همان، ۷.

۲۵. واژه Tort معادل شبه‌جرم و Tort Litigation معادل دعوای مسئولیت مدنی می‌باشد و همین‌طور Tortious Liability در معنای مسئولیت خارج از قرارداد، مسئولیت مدنی و ضمان قهری آمده است. سید محسن طلوع، اقبال محمدی، فرهنگ حقوقی سه‌زبانه (تهران: انتشارات معین، ۱۳۹۰)، ۲۹۱.

26. The modern practice, tort is constantly used as an English word to denote a wrong or wrongful act, for which an action will lie, as distinguished from a contract.

در این معنا نیز بیان گشته است که شبه‌جرم که واژه‌ای انگلیسی است، عملی غیرقانونی و اشتباه را که متمایز از قرارداد است، شامل می‌شود. «یعنی عمل غیرقانونی از قرارداد برخاسته نمی‌شود.»

“Tort” از ریشه “Tortus” به معنای دگرگونی گرفته شده است که البته این واژه در معنای خطا یا اشتباه نیز به کار می‌رود.^{۲۷} همین‌طور در کتب خارجی نیز عبارت “Law of Tort” به حقوق مسئولیت مدنی ترجمه شده است.^{۲۸}

پس در نتیجه همان‌طور که واژه “Liability” در معنای مسئولیت به کار می‌رود، واژه “Tort” نیز در معنای فعل یا ترک فعل مسئولیت‌آور می‌باشد و در ترکیب با Law یعنی Law of Tort در معنای مسئولیت مدنی کاربرد دارد. البته از منظر واژه‌شناسی واژه «شبه‌جرم» نیز باید گفت که واژه‌ای مرکب است که از دو کلمه «شبه» و «جرم» تشکیل گردیده و «شبه» در لغت در معنای مثل و مشابهت و «جرم» به معنای گناه و بزه^{۲۹} است.

شبه‌جرم، شاخه‌ای از حقوق تعهدات است که بر تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی تحمیل می‌گردد و شامل تعهداتی می‌باشد که از طریق آن شخصی نسبت به دیگری مدیون می‌گردد و شامل اصول خارج از قرارداد است. درجایی که منافع شخص مورد تجاوز و تخلف واقع می‌گردد، وی قادر می‌شود به دعوی جبران خسارت بپردازد. همچنین Peter Birks پیشنهاد داده است که شبه‌جرم را باید نقض وظیفه قانونی تعریف کرد که بر منافع شخص اثر می‌گذارد و به وی این امکان را می‌دهد که اقدام به دعوی جبران خسارت نماید.^{۳۰}

۲- اشخاص حقیقی انتقال‌دهنده بیماری مسری خطرناک

در این قسمت به بررسی مصادیق و ذکر عوامل انسانی که انتقال‌دهنده بیماری واگیر هستند، پرداخته می‌شود. باید گفت با توجه به تحولات اجتماعی و با توجه به اینکه در جوامع کنونی مشاغل تخصصی شده‌اند و روزبه‌روز این تخصص‌ها در حال توسعه و گسترش می‌باشند و در کنار هر کدام از این تخصص‌ها ممکن است خسارت و آسیبی به مقتضای هر تخصص ایجاد شود.^{۳۱} به عبارت ساده ممکن است یک فرد متخصص در شغل و پیشه خود مرتکب اشتباه و

Henry Cambell Black and Bryan A. Gamer, *Black's Law Dictionary* (U.S: Staff, 1979), 1660.

۲۷. عباسلو، پیشین، ۱۹.

۲۸. رنه داوید، *نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر*، ترجمه سید حسین صفایی و محمد آشوری و سید عزت‌الله

عراقی (تهران: انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸)، ۳۱۹.

۲۹. معین، پیشین، ۵۰۹-۸۹۴.

30 John Murphy and Christian Witting, *Street on Torts* (United Kingdom: Oxford University Press, 2012), 4.

۳۱. تقصیر حرفه‌ای را می‌توان این‌گونه تعریف نمود: «تجاوز از رفتار حرفه‌ای متعارف فردی متخصص در آن

رشته که علم، مهارت و هوشیاری وی در حد متوسط قرار دارد.» در قوانین ایران مستقیماً به تقصیر حرفه‌ای اشاره

خطایی شود که ایجادکننده مسئولیت مدنی باشد و در صورت انجام هرگونه بی‌مبالاتی، بیماری‌های متعددی منتقل گردند. پس باید گفت حقوق علمی است که موضوع آن بررسی حوادث اجتماعی و کشف قواعد حاکم بر رویدادهای اجتماعی می‌باشد^{۳۲}، باید به بررسی عوامل انتقال‌دهنده بیماری و تعیین مسئول و مسئولیت مدنی آنها پردازد؛ چراکه در برخی موارد در فرض گذر زمان حتی در دوره‌ای علائم بالینی بیماری ظاهر نمی‌شوند و تشخیص مسئولیت انتقال‌دهنده، کاری دشوار می‌باشد.

همچنین با بررسی مصادیق عوامل انتقال‌دهنده بیماری مسری باید به این نکته نیز توجه نمود که برخی از این بیماری‌ها همانند ایدز، هیپاتیت و ... باتوجه‌به شیوه‌های معمولی انتقال آنها با شرافت و حیثیت افراد ارتباط پیدا می‌کند ولیکن فردی که از طریق غیرمعمول مانند مصادیقی که در مباحث آتی بیان می‌گردد به این بیماری‌ها مبتلا می‌شود به دلیل نگاه‌های نامهربان جامعه به او و رویارو شدن با انواع تحقیرها و ناکامی‌های شخصیتی وی تبدیل به شخصی جامعه‌ستیز می‌گردد.^{۳۳} در نتیجه به فکر انتقام از محیط پیرامون می‌افتد و حتی همین موجب می‌شود در مواردی بیماری خویش را اعلام ننماید و اسباب ابتلای دیگران را با عدم رعایت احتیاط‌های لازم فراهم آورد. آنچه مورد توجه است این می‌باشد که در انتقال یک ویروس خطرناک، ناقل آن می‌تواند یک شخص حقیقی^{۳۴} باشد چه بسا این اشخاص بیشتر از آنچه در این مقاله بررسی می‌شوند، هستند و طیف بسیار وسیعی دارند مانند آرایشگران، دندان‌پزشکان، پزشکان، پرستاران، غسل‌ها و ... در این مقاله به مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی انتقال‌دهنده بیماری‌های مسری خطرناک پرداخته می‌شود. همچنین مسئولیتی که

نشده است، شاید بتوان آن را به‌گونه‌ای از ماده ۳۸۶ قانون تجارت در مورد متصدی حمل و نقل استنباط نمود که در این ماده از لفظ «متصدی مواظب» استفاده شده که اعمال متصدی حمل و نقل با یک فرد عادی سنجیده نمی‌شود و در صورت بروز خسارت رفتار او با یک فرد متخصص در همان حرفه سنجیده می‌شود و این ضابطه به‌طور کلی در همه مسئولیت‌هایی که ناشی از حرفه و شغل برعهده فرد قرار می‌گیرد، اجرا خواهد شد. مینا غیائی اصفهانی، «مسئولیت مدنی ناشی از انتقال خون و عضو آلوده» (پایان نامه کارشناسی ارشد، قزوین: مؤسسه آموزش عالی کار، ۱۳۹۱)، ۴۹-۵۰.

۳۲. سید احمد میرصانع، *مسئولیت فقهی و حقوقی انتقال‌دهنده بیماری/ایدز* (همدان: انتشارات طرحان، ۱۳۹۳)، ۱۵.

۳۳. همان، ۳.

۳۴. باید گفت شخص یعنی کسی که موضوع حق قرار می‌گیرد و صاحب تکلیف باشد و می‌تواند حقیقی باشد یا حقوقی. شخص حقیقی افراد انسانی را گویند که موضوع حق و تکلیف قرار می‌گیرند. محمدجعفر جعفری لنگرودی، *ترمیم‌ولوژی حقوق* (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۸)، ۳۷۹.

برای یک شخص در نظر گرفته می‌شود، می‌تواند ناشی از فعل خود باشد. به عبارت دیگر شخص ناقل، مسئولیت انتقال را برعهده می‌گیرد و همچنین این مسئولیت می‌تواند ناشی از فعل دیگری باشد یعنی باتوجه به شرایط موجود و اوضاع و احوالی که وجود دارد مسئولیت انتقال را شخص دیگری برعهده می‌گیرد که تمامی این حالات در ذیل مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۲-۱- مسئولیت مدنی آرایشگران در حقوق ایران

باید گفت در فرضی که آرایشگر اصلی، شخصاً مرتکب بی‌احتیاطی می‌شود، در این صورت وی رأساً مسئول می‌باشد. اگر دستیار و شاگردانش مرتکب تقصیر شوند در این صورت باید قائل به تفکیک گشت. درجایی که دستیار و شاگردان تحت دستورات و آموزش آرایشگر اصلی می‌باشند و سبب اقوی از مباشر محسوب می‌شود و بحث مسئولیت ناشی از فعل غیر ایجاد می‌گردد.^{۳۵} برای کارفرما فرض تقصیر شده است بدین تعبیر که اگر از فعل کارگر خسارتی به بار آید، چنین فرض می‌شود که او در انتخاب کارگر شایسته و پیشگیری از اضرار به غیر احتیاط لازم را نکرده است و به همین علت در صورتی که «محرز شد تمام احتیاط‌هایی را که از اوضاع و احوال قضیه ایجاب می‌نموده، به عمل آورده» از مسئولیت مبری می‌شود. به بیان دیگر، با اینکه مبانی نظریه ایجاد خطر و رعایت عدالت اجتماعی در ایجاد فرض مسئولیت برای کارفرما اثر قاطع داشته است، باید پذیرفت که ماده ۱۲ ق.م.م. از نظر فنی تقصیر را اجرا کرده است. منتها، تقصیر کارفرما را باید (تقصیر انتخاب و مواظبت) نامید.^{۳۶} در انگلستان نیز در خصوص مسئولیت آرایشگر در رکن وظیفه مراقبت، وظیفه هشدار دادن نیز موجود می‌باشد. برای مثال آرایشگری در دعوی Ashford علیه Holmes وظیفه هشدار نسبت به تست آلرژی را دارد ولیکن نسبت به این هشدار قصور می‌کند و به فرد جراحت وارد می‌شود. در

۳۵. ماده ۱۲ ق.م.م. «کارفرمایانی که مشمول قانون کار هستند، مسئول جبران خساراتی می‌باشند که از طرف کارکنان اداری و یا کارگران آنان در حین انجام کار یا به مناسبت آن وارد شده است مگر اینکه محرز شود تمام احتیاط‌هایی که اوضاع و احوال قضیه ایجاب می‌نموده، به عمل آورده و یا اینکه اگر احتیاط‌های مزبور را به عمل می‌آورد، باز هم جلوگیری از ورود زیان مقدور نمی‌بود. کارفرما می‌تواند به واردکننده خسارت در صورتی که مطابق قانون مسئول شناخته شود، مراجعه نماید.»

۳۶. ناصر کاتوزیان، *الزام‌های خارج از قرارداد مسئولیت مدنی* (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۳)، ۹.

آرایشگاه می‌توان قائل به مسئولیت مدنی کارفرما نسبت به دستیاران خویش گردید، خواه دستیاران به صورت کامل یا پاره‌وقت یا کارآموز در آن آرایشگاه مشغول به کار باشند.^{۳۷}

۲-۲- مسئولیت مدنی شریک جنسی

برخی از حقوق‌دانان معتقدند که چنانچه حامل ویروس ایدز با علم به این بیماری اقدام به ازدواج نماید نوعی تدلیس و غش محسوب می‌شود.^{۳۸} پس باتوجه به این امر و با وحدت ملاک از ماده ۷ قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و بیماری‌های واگیردار که به نوعی در آن اشاره به تکلیف ضمنی مبنی بر اطلاع نسبت به بیماری داده شده است و بیان گشته که اشخاصی را که به مناسبت پیشه خود ممکن است، باعث شیوع بیماری شوند، مکلف به مراجعه به مراکز درمانی و دریافت گواهی عدم سرایت بیماری نموده است، پس از طریق قیاس اولویت باید گفت در امر نکاح که حتی بحث نسل نیز مطرح است، این تکلیف بیشتر به چشم می‌آید. می‌توان اطلاع از بیماری مسری «و عدم اطلاع به همسر» و اقدام به نکاح را تدلیس و حتی کلاهبرداری دانست و از باب تدلیس بتوان اقدام به فسخ نکاح نمود و در موارد عدم اطلاع نیز شخص را از باب اتلاف و تسبیب مسئول دانست.

در خصوص انتقال بیماری در رابطه جنسی در انگلیس، نمونه این موضوع رأی دادگاهی است که شریک جنسی یک دختر را به دلیل عدم افشای بیماری واگیردار خود قبل از مقاربت، مسئول انتقال بیماری به دختر دانست.^{۳۹}

جهت بررسی مسئولیت بیماران مبتلا به بیماری‌های واگیر در حقوق کشور انگلستان دو فرض در نظر گرفته می‌شود. فرض اول، هنگامی است که بیمار از بیماری خود آگاه است و با این اطلاع سبب انتقال بیماری به دیگری می‌شود؛ فرض دوم، زمانی است که بیمار اطلاعی از بیماری خویش ندارد.

37. "What is Public Liability Insurance?," Premier PLI, Accessed May 5, 2015, www.premierpublicliabilityinsurance.co.uk.

۳۸. علیرضا یزدانیان و مریم ثقفی، «مسئولیت مدنی بیماران مبتلا به بیماری‌های واگیردار»، *مجله آموزه‌های*

فقه مدنی ۱۰ (۱۳۹۳)، ۳۴.

39. William R. Buckley and Cathy Okrent, *Torts and Personal Injury Law* (United Kingdom: Delmar, 2004), 34.

۲-۲-۱- بیمار مطلع از ابتلا به بیماری واگیردار

در این فرض بیمار می‌داند که به یکی از بیماری‌های واگیردار مبتلا می‌باشد و گاه بدون سوءنیت^{۴۰} و صرفاً به دلیل اهمال و بی‌احتیاطی سبب انتقال بیماری خویش به دیگران می‌شود. درباره مسئولیت مدنی بیمار مبتلا به بیماری واگیردار نظریه تکلیف به افشاء و قواعد تحذیر و ارشاد و همچنین نظریه تعهد به مراقبت متعارف بیان گشته است که در ذیل به شرح و بررسی آن پرداخته می‌شود.

۲-۲-۱-۱- نظریه تکلیف به افشاء و قواعد تحذیر و ارشاد

مطابق ماده ۷ قانون بهداشت همگانی انگلیس مصوب ۱۹۸۴، هرکس که بداند به یکی از بیماری‌های واگیردار مبتلاست، باید خطر حضور خود در مکان‌های عمومی نظیر خیابان، مغازه و ... را به دیگران اطلاع بدهد و همچنین بیان شده است که بیماران مبتلا به بیماری‌های آمیزشی موظف به افشای بیماری نسبت به شریک جنسی خود هستند.^{۴۱}

۲-۲-۱-۲- نظریه تعهد به مراقبت متعارف

این نظریه بیان می‌دارد که هر شخصی باید به صورت متعارف رفتار نماید و در صورتی که عدم رعایت مراقبت متعارف او منجر به صدمه به دیگران گردد، مسئول است. وظیفه مراقبت متعارف تکلیف تمام مردم نیست بلکه این وظیفه در کنار عنصر صدمه قابل‌پیش‌بینی قرار دارد؛ یعنی زمانی می‌توان شخص را به ترک این وظیفه محکوم نمود که مسئله صدمه قابل‌پیش‌بینی برای دیگران در میان باشد. به همین دلیل برخی وظیفه مراقبت را شامل هشدار به دیگران یا حذف هرگونه خطر قابل‌پیش‌بینی می‌دانند که شخص از آن مطلع است یا اینکه باید مطلع باشد؛ بنابراین فردی که بیماری خطرناکی دارد به گونه‌ای که دیگران در معرض آسیب او هستند، متحمل وظیفه مراقبت متعارف برای حفظ دیگران و قربانی‌های قابل‌پیش‌بینی از آن خطر است.^{۴۲}

۴۰. ذکر عدم سوءنیت بیمار به این دلیل است که وجود عنصر سوءنیت این مبحث را به مباحث کیفری و جرایم

سوق می‌دهد.

۴۱. حتی در برخی موارد به شخص قربانی اجازه طرح دعوای تدلیس و کلاهبرداری می‌دهند. یزدانیان، پیشین،

۳۴.

۴۲. همان، ۳۷.

۲-۲-۲- بیمار بی‌اطلاع از بیماری واگیردار

بیماری که از بیماری خود بی‌اطلاع است را نمی‌توان مکلف به تکالیفی چون افزایش بیماری و یا رعایت احتیاطات لازم نمود.

۲-۲-۳- وجوب آزمایش پیش از ازدواج

ذکر این نکته نیز لازم است که از مسائلی که همواره در ازدواج مبتلایان به ایدز مطرح بوده بحث آزمایش تشخیص ایدز قبل از ازدواج می‌باشد ولیکن این امر پذیرفته نشده چراکه ممکن است افراد آزمایشی بدهند و بیماری خودش را نشان ندهد ولی بعدها مشخص شود. به عبارت دیگر فرد مبتلا در دوره پنجره باشد و بیماری مشخص نشود.^{۴۳} حال چنانچه طرفین عقد آلوده به ویروس باشند، ازدواج آنان مانعی ندارد برای مثال باید دید لازم است با استفاده از کاندوم از بچه‌دار شدن جلوگیری کنند یا خیر. لیکن چنانچه زن، آلوده به ویروس باشد به جهت آنکه ویروس به جنین منتقل می‌شود، لازم است از بارداری اجتناب نماید.^{۴۴}

۲-۳- مسئولیت مدنی مادر مبتلا به بیماری مسری

ابتدا باید گفت مسئولیت مادر مطرح می‌شود چراکه مادر و جنین از طریق بند ناف به یکدیگر متصل می‌باشند. مادری که نسبت به بیماری مسری خویش مطلع است، دارای تکلیف به مراقبت نسبت به جنین خویش و متعاقباً تعهد ایمنی می‌باشد. تعهد ایمنی به عبارتی در معنای تعهد متعهد اصلی نسبت به حفاظت از متعلق موضوع تعهد است که در اینجا مادر موظف به حفاظت نسبت به جنین خویش است. باتوجه به مواد ۶ قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و واگیردار و ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی مایه‌کوبی عمومی و اجباری^{۴۵} ولی و قیم را

۴۳. بی‌نا، «سلسله‌نشست‌های مسائل فقهی - حقوقی ایدز: فقه ایدز»، مجله فقه ۶۵ (۱۳۸۹)، ۱۹۱-۱۹۰.

۴۴. محمد امجد، «احکام فقهی ایدز»، مجله تحقیقات اسلامی ۱ (۱۳۷۶)، ۱۰.

۴۵. ماده ۶ قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و واگیردار: «ولی یا سرپرست صغیر یا سفیه یا دیوانه مکلف است که در درمان بیماری‌های آمیزشی صغیر یا سفیه یا دیوانه که تحت سرپرستی آنها می‌باشند، اقدام کند. چنانچه ولی یا سرپرست در فراهم نمودن وسایل درمان مسامحه نماید و بیماری صغیر یا محجور به حال سرایت باقی بماند، ولی یا سرپرست به حبس از هشت روز تا یک ماه و یا به کیفر نقدی از پنجاه تا پانصد ریال محکوم می‌شود.»

ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مایه‌کوبی عمومی و اجباری مصوب ۱۳۳۲: «اگر ولی یا قیم طفل در کوبیدن آبله طفل غفلت نماید پس از کشف به او اخطار می‌شود که برای کوبیدن آبله طفل اقدام نماید. در صورت تخلف مطابق ماده ۱۶ قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های واگیردار، تعقیب و مجازات خواهد شد.»

درخصوص هرگونه غفلت نسبت به معالجه اطفال مسؤل دانسته^{۴۶} پس با وحدت ملاک از این مواد می‌توان گفت به طریق اولی اگر ولی یا قیم نیز سبب انتقال بیماری به اطفال شوند، مرتکب تقصیر شده و مسؤل می‌باشند. ولیکن در فرضی که مادر نسبت به بیماری مسری خویش اطلاعی ندارد در این صورت باید به مبانی سنتی مسؤلیت مدنی مراجعه نمود و وی را از باب اتلاف و تسبیب مسؤل دانست. در حقوق انگلستان مادر درمقابل جنین خود مسؤل نیست حتی اگر سبب تولد یک جنین معیوب و معلول گردد مگر اینکه تقصیر نموده باشد. در راستای همین نظر، دیوان عالی ایلی‌نویز در رأی اعلام نمود که جنین یا شخصی به نمایندگی از او نمی‌تواند علیه مادر برای تقصیر او که منجر به آسیب جنین گشته است، اقامه دعوی نماید، زیرا والدین مصونیت دارند.^{۴۷} برخی دیگر از حقوق‌دانان برای مادر نوعی وظیفه مراقبت تعریف نموده‌اند. مطابق نظر اخیر که به بیان ایجاد بهترین محیط و شرایط ممکن از سوی مادر می‌پردازد، وظیفه مراقبت و حفاظت از جنین بر مادر تحمیل شده است.^{۴۸}

۲-۳-۱- رابطه انتقال ویروس ایدز با سقط جنین مادر

باید گفت انتقال ویروس ایدز، از مادر به کودک از سه راه در دوران حاملگی، حین تولد، پس از تولد از طریق شیر مادر صورت می‌گیرد. درخصوص این موضوع که آیا سقط جنین زنان بارداری که مبتلا به بیماری ایدز هستند دارای مجوز است یا خیر، در این قسمت به بحث و بررسی پرداخته می‌شود. باید گفت سقط جنین از نظر پزشکی عبارت است از: «ختم بارداری قبل از موعدی که جنین توانایی ادامه حیات را در خارج از رحم داشته باشد.»^{۴۹} و باید گفت سقط جنین دارای انواع مختلفی می‌باشد^{۵۰} که صرفاً سقط جنین جنایی یا عمدی موردتوجه قانونگذار است.

باید گفت گاهی جنین به دلیل ابتلای مادر به ایدز چه در حین بارداری یا قبل از بارداری مبتلا به بیماری ایدز می‌شود و پس از تولد نیز به دلیل ابتلا به انواع بیماری‌های عفونی، فوت

۴۶. یزدانیان و ثقفی، پیشین، ۴۲.

۴۷. همان، ۴۰.

۴۸. همانجا.

۴۹. حسین صناعی‌زاده و کامران آقاخانی و محمدعلی امام‌هادی، پزشکی قانونی (تهران: انتشارات دادگستر،

۱۳۸۷)، ۴۵.

۵۰. ۱. سقط جنین عادی یا مرضی؛ ۲. سقط جنین طبی یا درمانی؛ ۳. سقط جنین حرفه‌ای؛ ۴. سقط جنین

جنایی یا عمدی.

می‌نماید. به صورت کلی باید گفت در خصوص سقط جنین که طی ماده‌واحد مصوب ۱۳۸۴/۰۳/۱۰ عنوان شده است که «سقط درمانی با تشخیص قطعی سه پزشک متخصص و تأیید پزشکی قانونی مبنی بر بیماری جنین که به علت عقب‌افتادگی یا ناقص‌الخلقه بودن موجب حرج مادر است و یا بیماری مادر که با تهدید جانی مادر توأم باشد، قبل از ولوج روح «چهار ماه» با رضایت زن مجاز می‌باشد و مجازات و مسئولیت متوجه پزشک مباشر نخواهد بود.» همان‌طور که مشاهده می‌شود در این ماده‌واحد سه شرط اساسی بیان شده است که عبارتند از ادامه بارداری برای جان مادر خطرناک باشد، سقط قبل از حلول روح صورت پذیرد و خود عمل سقط جنین برای مادر خطر بیشتری نداشته باشد.

همچنین باید گفت که یک سری از بیماری‌هایی که مشمول بند دوم ماده‌واحد می‌شوند، به عبارت دیگر موارد سقط در بیماری‌های مادر نام برده شده است که در زمره آنها ابتلا به ویروس HIV که وارد مرحله ایدز شده باشد، نیز هست^{۵۱}، همچنین مورد بعدی هیپاتیت غیرقابل کنترل می‌باشد. پس می‌توان این موارد را مجوزی جهت سقط دانست.

۲-۴- مسئولیت مدنی ناشی از انتقال عفونت از جسد

این موضوع جزء موضوعات نوینی می‌باشد که در کمتر مقالاتی به آن پرداخته شده است. آنچه در این قسمت بررسی می‌گردد، افرادی هستند که با اجساد در ارتباط می‌باشند. به عبارت دیگر در این قسمت جسد موضوعیت دارد. ابتدا باید گفت یک انسان تا زمانی که زنده می‌باشد توانایی انتقال بیماری را به هر فردی دارد و این موضوع هیچ محدودیتی نخواهد داشت ولی زمانی که فرد فوت می‌کند، انتقال بیماری از اجساد به انسان به گروه‌های خاصی نظیر پرستاران، پزشکان^{۵۲}، تکنسین‌های کالبدگشایی، غسال‌ها، پرسنل مسئول

۵۱. «همه چیز درباره ایدز»، مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان، تاریخ دسترسی ۴ دی ۱۳۹۳، www.tebyan.net.

۵۲. یک پزشک پزشکی قانونی باید به بررسی تاریخچه کاملی از بیماری‌های قبلی فرد متوفی بپردازد که در صورت وجود عفونت‌های شدید کالبدگشایی صورت نگیرد. در مورد عفونت‌های کم‌خطرتر بایستی کالبدگشایی در اتاق مخصوص اجساد عفونی و یا در سالن اصلی زمانی که جسد دیگری مورد معاینه قرار نگیرد، انجام شود. پس پزشک باید تمامی این موارد را رعایت کند، در غیر این صورت بیماری واگیر به وی منتقل می‌شود. همچنین باید اقدامات حفاظتی نظیر استفاده از دستکش مناسب و پوشش‌های یکبار مصرف جهت انجام کالبدگشایی، ماسک و پیش‌بند استاندارد، عینک محافظ و در موارد لزوم کلاه مجهز به تهویه بسته و فیلتر باکتریال مورد استفاده قرار بگیرد. مهرزاد کیانی و شبنم بزمی و عبدالرزاق برزگر، «کالبدگشایی، عفونت و راه‌های پیشگیری از انتقال آن»، مجله علمی پزشکی قانونی ۳۶ (۱۳۸۳)، ۲۳۱.

حمل و نقل جسد یا افراد شاغل در بخش آناتومی و مسئولان مومیایی کردن اجساد محدود می‌شود. بدن انسان، میزبان بسیاری از میکروب‌ها می‌باشد که فقط مقدار محدودی از آنها بیماری‌زا محسوب می‌شوند. پس از وقوع مرگ شرایط محیط زندگی عوامل بیماری‌زا تغییر کرده و مدت زیادی قادر به ادامه حیات نخواهند بود، اما اگر تماس با جسد مدت کوتاهی پس از مرگ اتفاق بیفتد انتقال این عوامل از جسد به فرد زنده امکان‌پذیر می‌گردد. اکثر ارگانیزم‌های عفونت‌زا بیش از ۴۸ ساعت در بدن باقی نمی‌مانند اما ویروس HIV تا شش روز پس از مرگ از بدن قربانیان، جدا شده است.

عفونت‌هایی از قبیل ایدز، هپاتیت B، C، سل، وبا، ابولا، طاعون، عفونت‌های معده‌ای - روده‌ای، عفونت‌هایی هستند که اجساد قربانیان به هنگام مرگ آنها را به همراه داشته‌اند و در صورت تماس نزدیک و در شرایطی که مدت زیادی از زمان مرگ نگذشته باشد، قابل انتقال خواهند بود.^{۵۳}

بر اساس مبنای سنتی مسئولیت مدنی، جسد مرتکب تقصیر نمی‌شود؛ چراکه جسد دیگر با فوت، شخصیت خویش را از دست داده است. پس برای جسد مسئولیت مدنی بار نمی‌شود. در اینجا باید قائل به تفکیک شد. اگر علائمی باشد که غسل یا پزشک پزشکی قانونی بر اساس اوضاع و احوال یا بنا به حرفه خودش عفونت را تشخیص دهد (به گونه‌ای که هر شخص عاقل، بالغ و متعارف نیز قادر به تشخیص باشد) ولی اقدامی انجام دهد، طبق قاعده اقدام برای وی جبرانی مطرح نمی‌شود.

باید گفت قاعده اقدام در معنای اقدام به زیان است.^{۵۴} در این معنا که هرگاه شخصی باتوجه و آگاهی عملی را انجام دهد که موجب ورود ضرر توسط دیگران به او گردد، واردکننده زیان که شخص دیگری است، مسئول خسارت نخواهد بود.^{۵۵} ولیکن باید گفت در حالتی که علائمی نباشد، غسل یا ... با کسی که جسد را از وی تحویل گرفته است، در ارتباط است. داین حالت درست است که هیچ‌گونه قرارداد کتبی وجود ندارد ولی یک رابطه قراردادی ایجاد شده ولو اینکه کتبی نباشد. پس تکالیفی ایجاد می‌گردد و در صورتی که فرد تحویل‌دهنده جسد نیز نسبت به بیماری مسری جسد اطلاعی نداشته باشد، باید وی را از باب اتلاف و

۵۳. روابط عمومی دانشگاه علوم پزشکی کرمان. دسترسی ۲۰ آبان ۱۳۹۳. www.news.kmu.ac.ir.

۵۴. حتی می‌توان گفت فردی که معناد تزریقی است و در اثر تزریقات آلوده، مبتلا به بیماری‌های ویروسی می‌شود نیز طبق قاعده اقدام، اقدام به زیان خویش نموده است و قاعده اقدام در مورد وی نیز جاری می‌شود.

۵۵. سیّد مصطفی محقق داماد، قواعد فقه بخش مدنی (تهران: مرکز نشر علوم انسانی، ۱۳۹۰)، ۲۲۱.

تسبیب مسئول دانست. شاید با اغماض بتوان گفت شخصی که جسد را تحویل گرفته بتواند به وراثت مراجعه نماید. در حالتی نیز که وراثت نسبت به بیماری مسری اطلاعی نداشته باشند، از باب اتلاف و تسبیب و قواعد سنتی مسئولیت مدنی مسئول می‌باشند.

پس در نتیجه در حقوق انگلیس مسئولیتی برای جسد متصور نمی‌باشد اما اگر کسی که جسد را انتقال می‌دهد، نسبت به بیماری مسری آگاه باشد، شاید بتوان قائل به این نظر گشت که وی وظیفه هشدار دارد. البته با توجه به اینکه تقصیر مفهوم نسبی دارد، در حقوق انگلیس وظیفه اصلی با فردی است که کالبدگشایی یا ... را انجام می‌دهد؛ وی باید احتیاط‌های لازم را مقرر دارد. البته به نظر می‌رسد در این زمینه اختلاف نظر وجود دارد و شاید عده‌ای در حقوق انگلیس معتقد باشند چون جسد شخصیت ندارد که از بیماری خویش اطلاع دهد، در اینجا کسی مسئول نیست.

نتیجه

انتقال بیماری‌های مسری خطرناک مانند ایدز، هپاتیت، ابولا و سل و ... سلامت اشخاص و به تبع آن سلامت جامعه را به خطر می‌اندازد لذا با انتقال این بیماری‌های مسری خطرناک مسائل حقوقی ویژه‌ای از جمله مسئولیت مدنی ناشی از انتقال این بیماری‌های مسری مطرح می‌شود. ابتلا به بیماری‌های مسری خطرناک، مسیر زندگی فرد را تغییر می‌دهد و به کیفیت زندگی اشخاص مبتلا به بیماری مسری خدشه وارد می‌کند و به‌طور کلی در راستای مسئولیت مدنی عوامل انسانی انتقال‌دهنده بیماری مسری خطرناک سه اصل کلی وجود دارد که در ذیل به آنها پرداخته می‌شود:

۱- مسئولیت مدنی با سه عنصر تحقق پیدا می‌کند که عبارتند از: ۱. وجود ضرر؛ ۲. فعل زیان‌بار؛ ۳. رابطه سببیت میان فعل زیان‌بار و ضرر حاصله. در نگاه نخست می‌توان متوجه گشت که در حقوق مسئولیت مدنی، مرکز توجه عامل زیان می‌باشد اما نباید از زیان دیده غافل شد، گاهی خود زیان دیده با فعالیتش موجب تحقق فعل زیان‌بار (عنصر مادی) می‌شود. در واقع در اینجا قاعده اقدام تحقق پیدا می‌کند که یکی از قواعد فقهی می‌باشد و این قاعده در فقه نیز به‌عنوان یکی از مسقطات ضمان پذیرفته شده است^{۵۶} که زیان دیده با اقدام خودش موجب معافیت کامل عامل زیان می‌شود. برای مثال زمانی که فردی از

سرنگ استفاده شده دیگری و آلوده به ویروس ایدز جهت تزریق مواد مخدر برای خودش استفاده می‌کند و موجب انتقال بیماری مسری خطرناکی به خودش می‌شود، درست است که مهم‌ترین اثر مسئولیت مدنی الزام به جبران خسارت وارد بر متضرر است، اما گاهی این اصل به‌طور استثنائی از بین می‌رود یکی از موارد استثناء نیز قاعده اقدام است که بر اساس این قاعده ضرر و زیان وارده بر اثر تقصیر و اقدام خود متضرر قابل جبران نمی‌باشد و در حقوق انگلستان نیز جهت اقامه دعوی شبه جرم به سه عنصر نیازمندیم که عبارتند از: ۱. وجود تکلیف قانونی که خوانده نسبت به خواهان داشته؛ ۲. نقض تکلیف؛ ۳. خسارت مستقیم ناشی از آن. پس در حقوق انگلستان نیز اگر زیان دیده با اقدام و کاهلی خودش موجب انتقال بیماری مسری خطرناک به خودش شود، دیگر نمی‌تواند دعوی شبه جرم اقامه کند و به تبع آن خواهان جبران خسارت وارده باشد، زیرا منبع ورود خسارت ناشی از اقدام خودش بوده است؛

۲- در این شماره به مسئولیت مدنی اشخاص انتقال‌دهنده بیماری مسری خطرناکی می‌پردازیم که از وجود بیماری مسری در خودشان آگاه هستند که به دو قسم قابل تقسیم است:

حالت اول) اگر بیماری، از وجود بیماری مسری خود آگاه باشد یا با سوءنیت موجب انتقال بیماری مسری به شخص سالمی می‌شود که در حوزه بحث مسئولیت کیفری قرار می‌گیرد و از حوزه موضوع مقاله خارج است؛

حالت دوم) بدون وجود سوءنیت و صرفاً از روی بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی موجب انتقال بیماری مسری می‌شود.

به‌طور کلی اگر بیماری از وجود بیماری مسری خطرناکی در خودش آگاه باشد، دارای وظایفی است از جمله تعهد به ایمنی (یعنی وظیفه دارد به حفظ سلامت اشخاص دیگر و جلوگیری از ورود ضرر که در اینجا ضرر بیماری مسری می‌باشد) و رعایت اصل احتیاط؛ در فقه و اصول نیز به اصل احتیاط اشاره شده است. بر این اساس لازم است که به احتیاط عمل نماییم به‌گونه‌ای که اگر تکلیفی در واقع و نفس‌الامر وجود دارد، انجام داده باشیم.^{۵۷} بنابراین در تمامی امور و شبهات اعم از شبهه در تکلیف و موضوع می‌توان

احتیاط را رعایت نمود.^{۵۸} مثلاً مادری که از وجود بیماری مسری در خودش آگاه است وظیفه دارد برای حفظ ایمنی جنین خود اقداماتی را انجام دهد و اگر اقدامات لازم را از نظر پزشکی انجام ندهد، وی مسئول است و اگر مادر، خود از طریق پدر، آلوده به بیماری مسری خطرناک شده باشد در صورت عدم رعایت اصل احتیاط و ایمنی جنین خود، هر دو مسئول می‌باشند. ذکر این نکته حائز اهمیت هست که گاهی شخص ناشی از فعل خود مقصر است و گاهی ناشی از فعل غیر مقصر است که در متن مقاله به تفصیل توضیح داده شد و از ذکر مجدد آن برای جلوگیری از اطاله کلام صرف نظر شده است. در حقوق انگلستان نیز اگر بیماری از وجود بیماری مسری خطرناک در خودش آگاه باشد، هم بر اساس ماده ۷ قانون افساء و قواعد تحذیر و ارشاد، هم مطابق ماده ۷ قانون بهداشت همگانی انگلستان مصوب ۱۹۸۴ تکلیف دارد در مکان‌های عمومی دیگران را از وجود بیماری مسری خطرناک خودش آگاه سازد تا تعهد به ایمنی و اصل احتیاط به راحتی رعایت گردد و به‌طور کلی اشخاص در حقوق انگلستان تعهد به مراقبت متعارف دارند؛ پس اگر شخصی که از وجود بیماری مسری خطرناک در خودش آگاه هست، مراقبت متعارف نکرده و موجب انتقال بیماری مسری به دیگران شود، مسئول است؛

بیماران مسری که از وجود بیماری مسری خود آگاهی ندارند و بر اساس مبانی اتلاف (تلف گردانیدن) و تسبیب (آماده‌سازی سبب حادثه زیان‌بار توسط شخصی) دارای مسئولیت می‌باشند. باید گفت این عدم آگاهی هم در مورد خود شخص بیمار صدق می‌کند هم اشخاص دیگر که در واقع بر اساس تسبیب مسئول هستند. در حقوق انگلستان اگر کسی از وجود بیماری خود ناآگاه باشد، تکلیف به رعایت احتیاط ندارد اما می‌توان گفت به نوعی در انگلستان نیز همین که موجب تلف شود یا سبب حادثه زیان‌باری را فراهم کند، مسئول است. لذا در جریان این انتقال بیماری‌های مسری خطرناک عوامل متعددی می‌توانند سبب انتقال این بیماری شوند و حتی می‌تواند چندین سبب وجود داشته باشد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- آقایی، بهمن. فرهنگ حقوقی بهمن. ویرایش چهارم. تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۷.
- امام‌هادی، محمدعلی، کامران آقاخانی و حسین صناعی‌زاده. پزشکی قانونی. ویرایش اول. تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۸۷.
- امجد، محمد. «احکام فقهی ایدز». مجله تحقیقات اسلامی ۱ (۱۳۷۶): ۱۷۸-۱۵۹.
- امیری قائم‌مقامی، عبدالمجید. حقوق تعهدات. ویرایش دوم. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۵.
- باریک‌لو، علیرضا. مسئولیت مدنی. ویرایش چهارم. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۲.
- برزگر، عبدالرزاق، شبنم بزمی و مهرزاد کیانی. «کالبدگشایی، عفونت و راه‌های پیشگیری از انتقال آن». مجله علمی پزشکی قانونی ۳۶ (۱۳۸۳): ۲۳۵-۲۳۰.
- بی‌نا. «سلسله نشست‌های مسائل فقهی حقوقی ایدز: فقه ایدز». مجله فقه ۶۵ (۱۳۸۹): ۲۱۴-۱۹۰.
- ثقفی، مریم، علیرضا یزدان‌بان. «مسئولیت مدنی بیماران مبتلا به بیماری‌های واگیردار». مجله آموزه‌های فقه مدنی ۱۰ (۱۳۹۳): ۵۰-۳۱.
- جعفرزاده، علی. دوره حقوق مدنی الزامات بدون قرارداد و ضمان قهری. ویرایش اول. تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۰.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. ترمینولوژی حقوق. ویرایش بیست و دوم. تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۸.
- جوانمرد، سارا. «مسئولیت مدنی ناشی از جراحی‌های زیبایی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد واحد تهران شمال، ۱۳۹۰.
- خواججه‌پیری، عباس. حقوق مدنی ۴، موجبات مسئولیت مدنی و آثار آن. ویرایش اول. تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۸۰.
- رنه، داوید. نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر. ویرایش چهارم. ترجمه محمد آشوری، سید حسین صفایی و سید عزت‌الله عراقی. تهران: انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸.
- روابط عمومی دانشگاه علوم پزشکی کرمان. دسترسی ۲۰ آبان ۱۳۹۳. www.news.kmu.ac.ir.
- شجاع‌پوریان، سیاوش. مسئولیت قراردادی پزشک در برابر بیمار. ویرایش اول. تهران: انتشارات فردوسی، ۱۳۸۹.
- طلوع، سید محسن، اقبال محمدی. فرهنگ حقوقی سه‌زبانه. ویرایش اول. تهران: انتشارات معین، ۱۳۹۰.
- عباسلو، بختیار. مسئولیت مدنی با نگرش تطبیقی. ویرایش اول. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۰.

- عباسی، محمود. مجموعه مقالات حقوق پزشکی. ویرایش اول. تهران: انتشارات حقوقی، ۱۳۷۷.
- عمید، حسن. فرهنگ فارسی عمید. ویرایش پنجم. تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۴.
- غیاثی اصفهانی، مینا. «مسئولیت مدنی ناشی از انتقال خون و عضو آلوده». پایان نامه کارشناسی ارشد، قزوین: مؤسسه آموزش عالی کار، ۱۳۹۱.
- کاتوزیان، ناصر. الزام‌های خارج از قرارداد مسئولیت مدنی. ویرایش یازدهم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۳.
- لطفی، اسدالله. سلسله‌مباحث فقهی - حقوقی مسئولیت مدنی. ویرایش اول. تهران: انتشارات جاودانه، ۱۳۹۳.
- محقق داماد، سید مصطفی. قواعد فقه بخش مدنی. ویرایش سی و یکم. تهران: مرکز نشر علوم انسانی، ۱۳۹۰.
- مددی، صادق. مسئولیت مدنی تولیدکنندگان و فروشندگان کالا. ویرایش اول. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۸.
- معین، محمد. فرهنگ معین. ویرایش چهارم. تهران: انتشارات زرین، ۱۳۸۶.
- مقدادی، محمدمهدی. «تأملی بر مسئولیت مدنی پزشک». مجله علوم انسانی و اجتماعی شمال ۱ (۱۳۸۴): ۴۵-۶۶.
- مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان. «همه‌چیز درباره ایدز». تاریخ دسترسی ۴ دی ۱۳۹۳. www.tebyan.net
- میرشکاری، عباس. رساله عملی در مسئولیت مدنی. ویرایش اول. تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۴.
- میرصانع، سید احمد. مسئولیت فقهی و حقوقی انتقال‌دهنده بیماری ایدز. ویرایش اول. همدان: انتشارات طرحان، ۱۳۹۳.
- نوبین، پرویز. حقوق مدنی ۴، مسئولیت مدنی تطبیقی. ویرایش اول. تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۲.
- یزدانیان، علیرضا. قواعد مسئولیت مدنی. ویرایش اول. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۶.

ب) منابع انگلیسی

- Black, Henry, Bryan A. Gamer. *Black's Law Dictionary*. Fifth Ed. Us: Staff, 1979.
- Gallagher, Aileen. *Hepatitis*. First Ed. New York: Rosen, 2005.
- Murphy, John, Christian Witting. *Street on Torts*. 14th Ed. United Kingdom: Oxford University Press, 2012.
- Premier PLI. "What is Public Liability Insurance?." Accessed May 05, 2015. www.premierpublicliabilityinsurance.co.uk
- R. Buckley, William, Cathy J. Okrent. *Torts and Personal Injury Law*. 3rd Ed. United Kingdom: Delmar, 2004.

Journal of LEGAL RESEARCH

VOL. XVIII, No. 3

2019-3

- **International Criminal Tribunal Approach to Forced Marriage as Sexual Violence**
Dr. Ahmadreza Tohidi & Azadeh Dadashi
- **Renegotiation; Reflection of the Need to Maintain the Economic and Financial Equilibrium of Upstream Petroleum Contracts**
Dr. Mohammad Namdar Zangeneh & Dr. Seyyed Hossein Tabatabaei
- **Civil Liability of Natural Persons Resulting from Transmission of Contagious Diseases with Emphasis on British Law**
Dr. Alireza Rajabzadeh & Bahareh Shafiei
- **A Comparative Study of Abandoned Ship Ownership and Its Rules in the Maritime Law System of Iran, US, UK and France**
Seyyed Abbas Motevalli & Dr. Mahmoud Qayyumzadeh & Dr. Seyyed Morteza Naeimy
- **The Causes and the Uses of Non-Criminal Responses instead of Answering Criminal (Punishment) of the Penal Code, Adopted in 1392**
Dr. Ramin Alizadeh & Dr. Mohammad Ali Jahed
- **Prevention and Compensation Methods in Violation of Intellectual Property Rights (In Iranian Law and International Documents)**
Sakineh Dehghan
- **A Comparative Study of Foreign Participation in Commercial Companies of Free Zones**
Elham Meghraziasl
- **The Nature of Impossible Offence in Iran's Law with Respect to English Law**
Dr. Abolhasan Shakeri & Dr. Mahmoud Darvish Torabi
- **ASEAN Dispute Settlement Mechanisms; A Model for the Economic Cooperation Organization (ECO)**
Mohammad Reza Narimani Zamanabadi
- **Koyban as a Prosecutor in the Zorastrinian Law**
Aziz Nokandeh
- **Prevention of Victimization of Judiciary's Staff in Iran: Case Study of Broujerd City**
Dr. Javad Riahi & Dr. Esmacil Sharifi & Azin Rouhani
- **International Commercial Words a Mistaken Equivalent Used in Farsi ITL Literature for "INCOTERMS"**
Seyyed Aziz Masoumi
- **Identifying and Preventing Opportunities for Organized Crime in the International Antiquities Market**
Author: Dr. Simon Mackenzie, Translator: Bahareh Ghanoon

